

Бондарєв Артем Віталійович,
*аспірант четвертого року навчання ОНП «Філософія»
кафедри психології, політології та соціокультурних технологій
Сумського державного університету
orcid.org/0000-0003-2763-8939*

НАЦІОГЕНЕЗ ЯК ПРОЦЕС БАГАТОВИМІРНОГО ВІДТВОРЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛЬНОТИ¹

Стаття присвячена теоретичному осмисленню націогенезу як складного багатовимірного процесу відтворення національної спільноти. У сучасних соціогуманітарних дослідженнях нація дедалі частіше розглядається не як статичне утворення, а як динамічна соціально-історична конструкція, що підтримується через взаємодію інституційних структур, символічних дискурсів і культурних практик. Метою статті є концептуалізація націогенезу як процесу, що відбувається на кількох взаємопов'язаних рівнях – інституційному, дискурсивному та культурному – і визначення їхньої ролі у формуванні та підтриманні національної ідентичності. Теоретичною основою дослідження виступають ключові підходи сучасної теорії нації та націоналізму. Модерністські інтерпретації наголошують на ролі політичних інститутів і соціальних механізмів модерної держави у формуванні національних спільнот. Конструктивістські підходи підкреслюють значення комунікативних практик і символічних наративів у конструюванні уявлення про спільність, тоді як етносимволічна перспектива акцентує увагу на ролі історичної пам'яті, міфів походження та культурних символів у підтриманні тяглості національної ідентичності. У статті здійснено спробу інтегрувати ці теоретичні підходи в єдину аналітичну рамку, що дозволяє розглядати націю як результат постійного соціального відтворення. Методологія дослідження ґрунтується на міждисциплінарному концептуальному аналізі. У запропонованій моделі інституційний рівень охоплює діяльність державних і суспільних інститутів, що формують спільний політичний простір; дискурсивний рівень пов'язаний із виробленням і поширенням наративів про спільну історію та колективну долю; культурний рівень включає систему символів, традицій і повсякденних практик, через які відтворюється національна спільнота. Такий підхід дозволяє розглядати націогенез як безперервний процес підтримання та трансформації спільноти. У результаті обґрунтовується теза, що національна ідентичність формується через взаємодію інституційних, дискурсивних і культурних механізмів, які створюють комплексну систему соціального відтворення нації. Інтеграція цих вимірів відкриває можливості для більш системного аналізу динаміки національних ідентичностей у сучасних суспільствах.

Ключові слова: нація, націогенез, національна ідентичність, націоналізм, дискурс, інституції, культурна пам'ять.

¹ Дослідження проведено в рамках реалізації НДР молодих вчених «Еволюція української ідентичності в мовній свідомості: досвід минулого, сучасні виклики та перспективи розвитку» (номер державної реєстрації: 0126U000872).

Bondariev Artem,
*forth-year Postgraduate Student at the educational
 and scientific program "Philosophy" at the Department of Psychology,
 Political Science and Sociocultural Technologies
 Sumy State University
 orcid.org/0000-0003-2763-8939*

NATIONOGENESIS AS A PROCESS OF MULTIDIMENSIONAL REPRODUCTION OF NATIONAL COMMUNITY

The article is devoted to the theoretical interpretation of nationogenesis as a complex and multidimensional process of the reproduction of a national community. In contemporary social and humanitarian research, the nation is increasingly understood not as a static entity but as a dynamic socio-historical construct maintained through the interaction of institutional structures, symbolic discourses, and cultural practices. The aim of the article is to conceptualize nationogenesis as a process occurring simultaneously at several interconnected levels – institutional, discursive, and cultural, – and to determine their role in the formation and maintenance of national identity. The theoretical framework of the study is based on the key approaches of contemporary theories of nation and nationalism. Modernist interpretations emphasize the role of political institutions in the formation of national communities. Constructivist approaches highlight the importance of communicative practices and symbolic narratives in constructing the idea of collective belonging. The ethno-symbolist perspective draws attention to the role of historical memory, myths of origin, and cultural symbols in maintaining the continuity of national identity. The article attempts to integrate these theoretical approaches into a single analytical framework that allows nation as the result of continuous social reproduction. The methodology of the study is based on an interdisciplinary conceptual analysis. Within the proposed model, the institutional level encompasses the activities of state and social institutions that form a shared political space. The discursive level is associated with the production and dissemination of narratives about a common history and collective destiny. The cultural level includes system of symbols, traditions, and everyday practices through which the national community is reproduced. Such an approach makes it possible to consider nationogenesis as a continuous process of maintaining and transforming the community. As a result, the article substantiates thesis that national identity is formed through the interaction of institutional, discursive, and cultural mechanisms that create a complex system of the social reproduction of the nation. The integration of these dimensions opens up opportunities for a more systematic analysis of national identities in contemporary societies.

Key words: nation, nationogenesis, national identity, nationalism, discourse, institutions, cultural memory.

Постановка проблеми. Нація дедалі частіше розглядається не як статична спільнота, а як складний соціально-історичний процес. У такій перспективі вона постає як динамічна конструкція, що формується й підтримується через взаємодію соціальних механізмів, символічних практик та інституційних структур. Водночас значна частина теоретичних підходів зосереджується переважно на окремих вимірах цього явища. Модерністські концепції наголошують на ролі інституційних механізмів держави у формуванні національних спільнот та підкреслюють значення комунікативних практик і символічних наративів. Підходи, що спираються на феномени етносу та культури, звертають увагу на історичну пам'ять, міфи походження та культурні символи як чинники тягlosti національної ідентичності. Проте ізольоване використання цих інтерпретацій не завжди дозволяє повною мірою пояснити складність процесів націогенезу. У зв'язку

з цим актуалізується потреба в аналітичній перспективі, що розглядала б формування та підтримання нації як багатовимірний процес відтворення, який одночасно відбувається на інституційному, дискурсивному та культурному рівнях. Така інтегративна рамка дає змогу комплексно осмислити механізми конструювання й відтворення національної ідентичності.

Аналіз досліджень і публікацій. Одним із найбільш впливових напрямів є інтерпретація нації, представлена працями Ернста Гелнера, який пов'язував виникнення націоналізму з процесами модернізації, індустріалізації та формуванням стандартизованої культури, що поширюється через систему освіти та інститути модерної держави. У цьому контексті націоналізм розглядається як політичний принцип, відповідно до якого політичні та національні межі мають збігатися, а формування спільної культури стає необхідною умовою функціонування індустріального суспільства.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становить міждисциплінарний підхід, що поєднує інструменти соціологічного, політичного та культурологічного аналізу націогенезу як багатовимірного процесу відтворення національної спільноти. Теоретико-методологічним підґрунтям дослідження є інтеграція модерністського, конструктивістського та етносимволічного підходів, представлених у працях Ернста Гелнера, Бенедікта Андерсона та Ентоні Сміта. Використання цих підходів зумовлене необхідністю комплексного аналізу різних вимірів націогенезу. У дослідженні застосовано порівняльний метод та елементи дискурсивного аналізу. Порівняльний метод дозволяє зіставити модерністські, конструктивістські та етносимволічні інтерпретації націогенезу з метою виявлення їхніх аналітичних можливостей і обмежень. Застосування елементів дискурсивного аналізу обґрунтоване потребою дослідити роль символічних наративів та комунікативних практик у процесах формування та відтворення національної ідентичності. Аналітична рамка дослідження передбачає виокремлення трьох взаємопов'язаних рівнів націогенезу: інституційного, дискурсивного та культурного. Інституційний рівень охоплює діяльність державних і суспільних інститутів, що формують нормативні та організаційні умови існування нації. Дискурсивний рівень пов'язаний із виробленням і поширенням наративів, які конструюють уявлення про спільну історію, ідентичність і колективну долю. Культурний рівень включає систему символів, традицій і повсякденних практик, через які відбувається закріплення та відтворення національної ідентичності.

Об'єктом дослідження є процеси формування та відтворення національної ідентичності в сучасних суспільствах, які розглядаються у контексті націогенезу як складного соціально-історичного явища. У цьому вимірі нація постає як динамічна спільнота, що підтримується та відтворюється через взаємодію інституційних структур, символічних дискурсів і культурних практик.

Метою дослідження є концептуалізація націогенезу як багатовимірного процесу відтворення національної спільноти шляхом інтеграції інституційного, дискурсивного та культурного рівнів аналізу.

Виклад основного матеріалу. У контексті формування ідентичності її носієм виступає колективний суб'єкт який постає як соціально та історично сформована спільнота індивідів, об'єднаних сукупністю спільних характеристик, досвіду та уявлень про власну приналежність. У цьому випадку спільнота не зводиться до механічної сукупності окремих осіб, а функціонує як інтегрований соціальний колектив, члени якого усвідомлюють свою належність до певної спільноти та сприймають себе як частину єдиного соціального цілого (Tribal, 2023).

У межах національної спільноти як колективного суб'єкта формується та відтворюється національна ідентичність, що ґрунтується на усвідомленні індивідами своєї належності до нації. Її становлення зумовлюється сукупністю соціальних умов, історичним розвитком спільноти та спільними процесами соціалізації, у межах яких засвоюються відповідні норми, цінності та культурні коди. У такому соціально-історичному контексті нація формує систему символічних репрезентацій – мову, символи, національні міфи, історичні наративи та ритуали, які відображають спільні цінності, репрезентують колективне минуле та підтримують відчуття єдності й належності до національної спільноти.

Важливий теоретичний поворот до пояснення цих процесів здійснив Ернст Гелнер, який змістив дослідницький фокус на аналіз соціально-історичних умов виникнення нації. Центральною у його концепції є теза про те, що саме індустріальне суспільство, яке характеризується високим рівнем функціонального поділу праці, соціальною мобільністю та стандартизованою системою освіти, формує об'єктивну потребу в культурній уніфікації, що, своєю чергою, стає передумовою формування національної ідентичності. Ключовим інтелектуальним внеском Ернста Гелнера є твердження про те, що нація як результат процесів модернізації, у яких ключову роль відіграє держава (Гелнер, 2003).

Модерна держава виступає агентом культурної стандартизації, здійснюючи політику уніфікації мовних, освітніх і культурних практик. Така політика передбачає поступове витіснення локальних діалектів і регіональних культурних відмінностей на користь формування єдиної системи культурних норм, яка забезпечує

комунікативну сумісність членів суспільства та створює підґрунтя для консолідації національної спільноти. Саме така стандартизована культура забезпечує можливість соціальної мобільності, професійної спеціалізації та ефективної взаємодії у складній структурі модерного суспільства. У результаті національна ідентичність формується не лише як символічна спільність, заснована на спільних уявленнях про минуле, але й як інституційно підтримувана форма колективної самоідентифікації, що інтегрує індивідів у межах єдиного політичного та культурного простору. У результаті цього процесу національна ідентичність постає як продукт інституційних і культурних механізмів модерної державності, що забезпечують інтеграцію індивідів у межах спільного символічного та комунікативного простору (Гелнер, 2003).

У сучасних правових системах зазвичай утримуються від чіткого визначення критеріїв членства у культурних чи етнічних спільнотах, обмежуючись принципом індивідуального самовизначення. Формалізованого самодекларування часто достатньо для набуття колективних прав, інколи з додатковим підтвердженням походження через офіційні документи. Такий підхід поєднує повагу до права на особисту ідентичність із необхідністю адміністративної верифікації, що регулює доступ до колективних прав і представництва (Par, 2021).

Водночас держава підтримує певні культурні цінності та встановлює обов'язки для громадян через присяги, декларації вірності та положення про лояльність, які слугують як механізмом контролю, так і засобом соціальної інтеграції, закріплюючи спільні цінності та символічні орієнтири. Прикладом є положення про оголошення Ізраїлю національною державою єврейського народу, яке конституційно закріплює єврейську ідентичність держави та підкреслює етнічну перевагу євреїв, формуючи основу політичної та культурної самоідентифікації національної спільноти (Par, 2021).

В подальшому дослідники зосереджували увагу не лише на структурних та інституційних чинниках формування національної ідентичності, а й на дискурсивних і символічних механізмах, через які вона відтворюється у свідомості індивідів. Публікація в 1983 році книги Бенедікта Андерсона «Уявні спільноти» стала важливою віхою в розвитку досліджень націй

та націоналізму. Ця робота знаменувала собою концептуальний «поворот» до аналізу того, як формуються і підтримуються символічні та культурні конструкти, які дають членам суспільства відчуття належності до єдиного колективу. Саме в такому підході акцент зміщується на дискурсивну основу, з якої розгортаються національні уяви та колективна ідентичність.

Уявні спільноти існують як символічні конструкції, підтримувані у свідомості індивідів через мову, символи та інституційні механізми. До них належать нації, релігійні конфесії та політичні утворення, які об'єднують мільйони людей, що ніколи не зустрінуться особисто, але відчують себе частиною єдиного колективного суб'єкта. Бенедікт Андерсон наголошував, що навіть у найменшій нації її члени ніколи не знатимуть більшості своїх співгромадян і не матимуть з ними особистого контакту, проте в уяві кожного існує образ цілісної, об'єднаної та реально відчутної спільноти. Нація постає як продукт символічної репрезентації, вкоріненої через образи, ритуали, просторові та візуальні маркери, які з часом набувають звичності та «природності». Ключовим механізмом формування уявної спільноти є система символів, яка відтворюється та підтримується через щоденну символічну практику, забезпечуючи відчуття єдності (Андерсон, 2001).

Бенедікт Андерсон підкреслює, що націоналізм слід розглядати не стільки як сучасну політичну ідеологію, скільки як поширений спосіб уявлення про світ. Його суть полягає не лише у передачі однакової інформації серед членів спільноти, а й у тому, що люди інтегруються як синхронно, через одночасне сприйняття подій і символів, так і нарatively, через спільні історії та оповіді. Така комбінація створює відчуття єдності та спільності, дозволяючи членам нації відчувати себе частиною цілісного колективу, навіть за відсутності безпосередніх міжособистісних контактів. У цьому контексті націоналізм функціонує як культурно-символічний механізм, що формує і підтримує уявлену спільноту через повторювані практики, ритуали та спільні наративи (Calhoun, 2017).

Таким чином, репрезентація «національного» базується на особистому досвіді співіснування сучасника з іншими членами спільноти, більшість з яких фактично відсутні. Основою таких

відносин стає уявна проекція колективної участі у соціальному процесі, що охоплює однакові масштаби простору та часу для всіх членів спільноти. Це створює відчуття синхронності та спільності навіть без безпосереднього контакту між індивідами. Геній Бенедикта Андерсона полягає передусім у виділенні ще одного інтерпретаційного виміру, який підкреслює інтегративну роль самих практик регулярного споживання медіапродуктів. Колективна рутинізація та поступове розширення особистої взаємодії із символічними матеріалами – літературою, новинами, історичними наративами – дозволяє кожному індивіду уявити себе частиною спільноти національного масштабу. Саме в межах консолідації динаміки колективного виробництва та споживання медіапродуктів формується соціальна тканина значень, яка забезпечує відчуття постійної присутності спільноти та підтримує уявлення про її цілісність і єдність у свідомості індивідів (Landaeta & Laguna-Tarí, 2020).

У широкому сенсі масова комунікація історично виникає через розвиток інституцій, які прагнуть використовувати нові можливості для агрегування та збереження інформації. Ці інституції виробляють і відтворюють символічні форми, а також передають інформацію та символічний контент численним одержувачам у обмін на певну фінансову винагороду. Поширення медіапродуктів дозволяє нам переживати події, спостерігати за іншими та загалом пізнавати світ, який виходить за межі сфери наших повсякденних зустрічей. Таким чином, засоби масової інформації виступають посередником між індивідуальним досвідом та ширшим соціальним і культурним контекстом, формуючи уявлення про колективну реальність та розширюючи горизонти сприйняття (Thompson, 1995).

Такі обставини відповідають позиції Б. Андерсона. Він визначав можливості існування нації як особливого типу спільноти, де кожен член ніколи не знатиме більшості своїх співвітчизників. Водночас у свідомості кожного формується образ цієї спільноти як цілісного, об'єднаного й реально відчутного колективу. Саме через повторювані практики споживання медіапродуктів, ритуали та символічні маркери індивіди здобувають відчуття належності та синхронності, що забезпечує відтворення «уявної спільноти» у повсякденному досвіді.

В сучасному світі «дискурсивні форми» пронизані шаблонами, що постійно посилюються на національну ідентичність. Це відтворення національних послань у мові та думці відбувається непомітно, через звичні й тонкі ритми повсякденного життя. Поняття, які здаються нам буденними або очевидними, насправді виявляються ідеологічними конструкціями націоналізму, формуючи уявлення про спільну приналежність та підтримуючи символічну єдність національної спільноти (Billig, 1995).

Всюдисущість глобалізованого медіадосвіду, який забезпечує постійну «видимість» національних одиниць у «світі націй», посилюється тим, що частина інформаційного потоку формується державою для прищеплення ключових понять та ідей населенню. Через ці механізми держава підтримує національну єдність і формує символічні орієнтири, що закріплюють уявлення про спільне минуле та політичну спільноту. Медіа і державна комунікація взаємодіють, створюючи простір, у якому індивіди постійно переживають себе як частину нації та відтворюють «уявну спільноту». Водночас образ односторонньої ідеологічної маніпуляції, де маси беззаперечно приймають державні меседжі, є надто спрощеним. Насправді взаємодія індивіда з медіа і державними повідомленнями відбувається в складному полі культурних і символічних практик, де люди активно інтерпретують, фільтрують і адаптують інформацію під власний досвід. Тому формування національної ідентичності слід розглядати як динамічний процес взаємодії між інституційними впливами та особистими практиками сприйняття, що підтримує багатовимірну «уявну спільноту» (Landaeta & Laguna-Tarí, 2020).

Національна ідентичність не є комплексом статичних повідомлень, яке передається безпосередньо до масової аудиторії. Одержувачі цих повідомлень мають здатність критично осмислювати, обговорювати та трансформувати символи національності у різноманітний спосіб, залежно від контексту використання ідентичності. Крім того, поширення мас-медіа значно ускладнило контроль держави над потоками інформації, повідомленнями та трансформаціями, які постійно відбуваються у сфері національної свідомості. Як зауважив Тім Еденсор, хоча історично держави намагалися створити кодифікований корпус національних знань,

після утвердження нації як єдиного цілого засоби масової інформації та культурні індустрії швидко розширюються і значною мірою виходять з-під державного контролю, поширюючись через комерційні мережі та неформальні структури. У результаті процес формування національної ідентичності стає динамічним і взаємодіє з активним осмисленням та інтерпретацією символів (Ederson, 2002).

Британський дослідник Ентоні Сміт акцентує на мінливому, динамічному характері ідентичності, зазначаючи, що належність до групи не є сталою або об'єктивно зафіксованою характеристикою індивіда. Вона формується передусім через суб'єктивне сприйняття, емоційний зв'язок, індивідуальний вибір і ситуативне позиціонування. Людина ототожнює себе з певною спільнотою залежно від соціальної, політичної чи культурної ситуації, у якій перебуває. У різні життєві періоди або за різних умов індивід може надавати перевагу різним ідентичностям – мовній, релігійній, професійній, громадянській чи етнічній. Водночас значущість кожної з них варіюється залежно від того, які аспекти самоідентифікації стають найбільш релевантними у конкретному історичному та соціальному контексті (Сміт, 1994).

Нація для Ентоні Сміта є спільнотою історії. Національна ідентичність постає не як застигла сутність, а як динамічний процес, який постійно переосмислюється у конкретному історичному контексті. Навіть найбільш установлені символи та наративи можуть змінюватися. Це не прояв слабкості національного проекту, а свідчення його життєздатності. Сила національної ідентичності полягає у здатності адаптуватися, зберігаючи при цьому ядро колективної пам'яті та уявлення про спільну долю. Вона завжди була контекстуальною та гнучкою, залежною від соціально-політичних обставин, культурних течій і ідеологічних потреб часу. Її ядро – уявлення про спільну долю – залишалося стабільним, тоді як форми вияву, акценти, герої, символи та межі спільноти постійно змінювались, забезпечуючи життєздатність національної спільноти (Сміт, 2004).

У межах запропонованої аналітичної рамки інституційний, комунікативний і культурний контури перебувають у відношенні взаємної легітимації та нормалізації. Їхня взаємодія – це циклічний процес, у якому кожен контур виконує

специфічну функцію. Інституційний контур виступає джерелом формалізації критеріїв належності та рамок легітимного самоопису, які набувають публічної форми через комунікативні практики. Інституції не лише регулюють поведінку, а й продукують категоріальний апарат, через який спільнота описує себе, задаючи базові координати для формування ідентичності. Комунікативний контур забезпечує циркуляцію та відтворення цих категорій у вигляді дискурсів, наративів і символічних форм, які перетворюють інституційні приписи на соціально розділені смисли. У цьому процесі відбувається не лише передача, а й інтерпретація, внаслідок чого інституційні визначення можуть посилюватися, трансформуватися або піддаватися конкуренції. Культурний контур виконує функцію довготривалої стабілізації та нормалізації, інтегруючи інституційні та комунікативні елементи у структури пам'яті та символічні коди. Саме на цьому рівні відбувається закріплення певних інтерпретацій як «природних» або «самоочевидних», що забезпечує відтворення ідентичності у часі.

Водночас цей процес має зворотний характер. Дискурсивні трансформації можуть підірвати інституційні рамки, а зміни у культурній пам'яті – делегітимізувати усталені форми самоопису. У межах такого підходу український кейс дозволяє реконструювати не лише окремі історичні етапи, а передусім зміну конфігурацій взаємодії трьох контурів. Зміна політичних режимів, конкуренція проектів самоопису та боротьба за легітимні версії минулого створюють умови, в яких український історичний матеріал виступає як аналітичний простір. В такому просторі можна простежити, як інституційні рамки належності транслюються у дискурсивні форми, як ці форми набувають або втрачають легітимність у публічній комунікації та яким чином вони закріплюються або оскаржуються у культурній пам'яті.

У межах ранньомодерного етапу українського націогенезу відбувається формування первинних контурів колективної належності, що конститууються через політико-адміністративні практики, конфігурації лояльності та початкові механізми символічної легітимації «спільного». Саме ці чинники задавали допустимі моделі самоопису та визначали параметри ідентифікації. Імперські номінації, зокрема концепт «Малоросія»,

виконували функцію інституційно-дискурсивного інструменту політичного маркування, оскільки встановлювали ієрархізовані рамки належності та обмежували можливі форми колективної самоідентифікації (Когут, 2004).

Упродовж XIX століття українська ідентичність трансформується в модерний проєкт, що розгортається через діяльність інтелектуальних середовищ, продукування текстів і програм, спрямованих на формування дискурсу спільності. У цьому процесі відбувається кристалізація критеріїв належності та політизація культурних маркерів. Університетські та гурткові осередки виступають ключовими комунікативними просторами, в яких конструюються значення «нації», формуються коди солідарності та виробляються наративи, що забезпечують уявлювану єдність спільноти. Водночас публіцистичні та програмні тексти виконують функцію інструментів символічного конструювання ідентичності, забезпечуючи артикуляцію мови самоопису, визначення критеріїв належності та окреслення нормативних орієнтирів колективного майбутнього (Грицак, 2019).

Визвольні змагання початку XX століття стали етапом інтенсивного, але незбалансованого націогенезу, в якому різні моделі поєднання інституційних, дискурсивних і культурних механізмів випробовувалися в умовах високої політичної турбулентності. Інституційні спроби державотворення супроводжувалися інтенсивним виробленням політичних наративів, спрямованих на легітимацію нової влади та мобілізацію населення, однак нестабільність інституційних форм обмежувала здатність цих дискурсів закріплюватися у стійких практиках колективної ідентифікації. Водночас культурні маркери та історичні символи, хоча й виконували функцію інтеграції, не були достатньо інституціоналізовані, щоб забезпечити довготривалу консолідацію політичної спільноти. Неповна реалізація українського модерного національного проєкту може бути пояснена комплексною взаємодією зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких ключове

місце посідають дефіцит інституційної стійкості, фрагментація комунікативних процесів і конкуренція культурних наративів щодо нормативного образу нації (Яневський, 2003).

Висновки. Проведене дослідження дозволяє розглядати націогенез як складний і безперервний процес соціального відтворення національної спільноти, що відбувається через взаємодію інституційних, дискурсивних і культурних механізмів. Такий підхід дає можливість інтегрувати різноманітні теоретичні перспективи сучасних досліджень націоналізму.

У ході аналізу встановлено, що модерністські, конструктивістські та етносимволічні підходи відображають різні, але взаємодоповнювальні аспекти формування національної ідентичності. Модерністські концепції акцентують на ролі політичних інститутів і механізмів модерної держави у формуванні спільного політичного простору. Конструктивістські підходи підкреслюють значення комунікативних практик, символічних наративів і дискурсів, через які формується уявлення про спільність. Етносимволічна перспектива, своєю чергою, акцентує на важливості історичної пам'яті, культурних символів, міфів походження та традицій у підтриманні тяглості національної ідентичності. Інституційний рівень забезпечує організаційні та нормативні умови існування нації, дискурсивний рівень формує інтерпретаційні рамки спільної історії та колективної ідентичності, тоді як культурний рівень забезпечує їхнє закріплення через символи, традиції та повсякденні практики. Взаємодія цих рівнів створює цілісну систему відтворення національної спільноти.

Отже, національна ідентичність постає не як результат постійного соціального процесу, що підтримується інституційними структурами, дискурсивними практиками та культурними формами колективного життя. Інтеграція цих вимірів дозволяє більш системно аналізувати динаміку національних ідентичностей у сучасних суспільствах та поглиблює розуміння механізмів націогенезу в умовах соціальних і культурних трансформацій.

Список використаних джерел:

- Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. London: Sage Publications.
- Calhoun, C. (2017). The rhetoric of nationalism. In M. Antonsich & M. Skey (Eds.), *Everyday nationhood: Theorizing culture, identity and belonging after banal nationalism*. London: Palgrave Macmillan.
- Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. New York: Berg.

Landaeta, O. G., & Laguna-Tapia, A. (2020). El nacionalismo y los media: una reflexión sobre el papel de la comunicación masiva en la definición de las identidades modernas. *Revista Investigación & Desarrollo*, 19(2), 137–148. <https://doi.org/10.23881/IDUPBO.019.2-9E>.

Pap, A. L. (2021). Conceptualizing and operationalizing identity, race, ethnicity, and nationality by law: An introduction. *Nationalities Papers*, 49(2), 213–220.

Thompson, J. B. (1995). *The media and modernity: A social theory of the media*. Cambridge: Polity Press.

Tribl, N. (2023). Identity questions and national symbols: The role of national symbols in the formation of national and constitutional identity. *Central European Journal of Comparative Law*, 4(1), 197–210. <https://doi.org/10.47078/2023.1.197-210>.

Андерсон Б. (2001) Уявлені спільноти: роздуми про витoki та поширення націоналізму [Електронний ресурс]. Бенедикт Андерсон; пер. з англ. В. Шовкун. Київ: Критика.

Грицак Я. Й. (2019). Нарис історії України: Формування модерної нації XIX–XX століття. Київ: Yakaboo Publishing.

Гелнер Е. (2003). Нації та націоналізм. Націоналізм: пер. з англ. Київ: Таксон.

Когут, З. (2004). Українська еліта у XVIII столітті та її інтеграція в російське дворянство. У Т. Курило (Ред.), *Коріння ідентичности: студії з ранньомодерної та модерної історії України* (С. Грачова, пер., за участю О. Бобровського, с. 80–102). Київ: Критика.

Сміт Ентоні Д. (1994). Національна ідентичність. Пер. з англійської П. Тарашука. Київ: Основи.

Сміт Ентоні Д. (2004). Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія. Пер. з англійської. Київ: К. І. С.

Яневський, Д. Б. (2003). Політичні системи України 1917–1920 років: спроби творення і причини поразки. Київ: Дух і літера.

References:

Anderson, B. (2001). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (V. Shovkun, Trans.). Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. London: Sage Publications [in English].

Calhoun, C. (2017). The rhetoric of nationalism. In M. Antonsich & M. Skey (Eds.), *Everyday nationhood: Theorizing culture, identity and belonging after banal nationalism*. London: Palgrave Macmillan [in English].

Edensor, T. (2002). *National identity, popular culture and everyday life*. New York: Berg [in English].

Gellner, E. (2003). *Natsii ta natsionalizm; Natsionalizm* [Nations and nationalism]. Kyiv: Takson [in Ukrainian].

Hrytsak, Y. Y. (2019). *Narys istorii Ukrainy: Formuvannia modernoi natsii XIX–XX stolittia* [An outline of the history of Ukraine: Formation of the modern nation in the 19th–20th centuries]. Kyiv: Yakaboo Publishing [in Ukrainian].

Kohut, Z. (2004). *Ukrainska elita u XVIII stolitti ta yii intehratsiia v rosiiske dvorianstvo* [Ukrainian elite in the 18th century and its integration into the Russian nobility]. In T. Kurylo (Ed.), *Korinnia identychnosti: studii z rannomodernoi ta modernoi istorii Ukrainy* (S. Hrachova, Trans., with O. Bobrovskiy, pp. 80–102). Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].

Landaeta, O. G., & Laguna-Tapia, A. (2020). El nacionalismo y los media: una reflexión sobre el papel de la comunicación masiva en la definición de las identidades modernas. *Revista Investigación & Desarrollo*, 19(2), 137–148. <https://doi.org/10.23881/IDUPBO.019.2-9E> [in Spanish].

Pap, A. L. (2021). Conceptualizing and operationalizing identity, race, ethnicity, and nationality by law: An introduction. *Nationalities Papers*, 49(2), 213–220 [in English].

Smith, A. D. (1994). *Natsionalna identychnist* [National identity] (P. Tarashchuk, Trans.). Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].

Smith, A. D. (2004). *Nationalism: Theory, ideology, history*. Kyiv: K. I. S.

Thompson, J. B. (1995). *The media and modernity: A social theory of the media*. Cambridge: Polity Press [in Ukrainian].

Tribl, N. (2023). Identity questions and national symbols: The role of national symbols in the formation of national and constitutional identity. *Central European Journal of Comparative Law*, 4(1), 197–210. <https://doi.org/10.47078/2023.1.197-210> [in English].

Yanevskiy, D. B. (2003). *Politychni systemy Ukrainy 1917–1920 rokiv: sprobny tvorennya i prychny porazky* [Political systems of Ukraine 1917–1920: Attempts at state-building and causes of defeat]. Kyiv: Dukh i Litera [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 11.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026